

УДК 346.3

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО РИНКУ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

*В. М. Пашков, доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри приватного права Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Досліджено питання щодо наслідків глобалізації фармацевтичного ринку України. Обґрунтовано шляхи мінімізації ризиків процесів глобалізації фармацевтичного ринку шляхом застосування господарсько-правового інструментарію.

***Ключові слова:** глобалізація фармацевтичного ринку, економічна конкуренція, транснаціональні корпорації, олігополізація ринку, господарсько-правовий інструментарій, спеціальний режим господарювання.*

Постановка проблеми. Сучасний етап світового розвитку характеризується динамічним поглибленням процесів інтеграції політичного, економічного, культурного життя країн світу. Широко застосовується термін «глобалізація» як характеристика формування єдиного планетарного суспільства. Тобто тривають взаємне зближення різних країн і народів, проникнення інформаційних технологій, політична трансформація та інтеграція на регіональному і світовому рівнях. Чим вищий рівень інтеграції національної економіки у міжнародні економічні відносини, тим більший вплив на неї справляють процеси, що відбуваються у світовій економіці [1]. Проте глобалізація не обмежується суто соціально-економічними змінами, які полягають у поширенні ринкової моделі неоліберального зразка на всій планеті.

Глобалізація сприяє також поширенню у світі неоліберальної економічної доктрини, яка ставить вільний ринковий обмін в основу всіх людських відносин, абсолютно лібералізує економічне життя, звільнює капітал від контролю держави та суспільства. Найбільш ортодоксальна модель неолібералізації взагалі передбачає відсторонення держави від втручання в економіку. Як зазначається в проєкті Стратегії інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів, саме за такою моделлю здійснювалися ринкові реформи в нових пострадянських країнах, зокрема в Україні. Неолібералізм, віддаливши державу від безпосередньої участі в економічному процесі, не просто спричинив відрив фінансової системи від матеріального виробництва та перенесення конкуренції з нього у сферу фінансових операцій, а й створив умови для її паразитування на виробничій

сфері, зростання спекулятивної компоненти в економіці. Так, якщо на початку неолібералізації 90 % міжнародних фінансових угод належали до реальної економіки і тільки 10 % були спекулятивними, то до середини 90-х рр. ХХ ст. це співвідношення змінилося на протилежне. Нарешті, неолібералізм сприяє посиленню капіталізації інновацій і гальмує процес їх соціалізації. В умовах неолібералізму об'єктивно зростає ризик для розгортання кризи інноваційного розвитку економіки. Ця криза є специфічною для країн з різним рівнем економічного розвитку. Для країн з розвиненою економікою криза настає внаслідок домінування в економічному зростанні фінансового фактора; для менш розвинених – за рахунок поступового руйнування їх інноваційного потенціалу. Останнє повною мірою стосується й України [2].

За допомогою інструментів глобалізації 15 % населення планети, так звані «благополучні країни» Європи і США, споживають 75 % усіх ресурсів, що добуваються всім людством, а 85 % населення, що залишилися, дістаються 25 % ресурсів [3]. А згідно з оцінками ВООЗ, здоров'я людини на 70 % залежить від способу життя та харчування і лише на 15 % від організації медичної служби та генетичних особливостей [4].

Більш того, концентрація економічної влади з боку окремих суб'єктів, підкреслює Д. В. Задихайло, може досягти надзвичайних параметрів, але при цьому формально не порушувати законодавство про економічну конкуренцію. Особливої гостроти ця проблема може набути, якщо суб'єктами такого рівня економічної влади стають іноземні компанії, зокрема транснаціональні корпорації (ТНК) [5]. Крім того, зростання експансії ТНК може негативно позначитися на розвитку національних економік через створення умов, за якими національні виробники не в змозі конкурувати з потужними компаніями і змушені поступатися своїми інтересами для утримання на ринку. Багатонаціональні корпорації є величезним джерелом інвестиційного капіталу, але негативним моментом їх діяльності може виступати неузгодженість політики компаній із національними інтересами держави [6]. Як наслідок, в Україні спостерігається експансія виробників з інших країн, що витісняють вітчизняних виробників із власних ринків [7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі правові аспекти захисту ринкової економіки України шляхом використання спеціальних правових режимів було висвітлено такими науковцями, як О. М. Вінник, Д. В. Задихайло, В. К. Мамутов, О. П. Подцерковний, В. А. Устименко, О. В. Шаповалова, В. С. Щербина та ін. Разом із тим питання глобалізації фармацевтичного ринку потребує додаткового наукового аналізу і є предметом дискусій.

Формулювання цілей. Метою статті є дослідження можливих господарсько-правових режимів діяльності фармацевтичного ринку в умовах глобалізаційних викликів.

Виклад основного матеріалу. Транснаціональні корпорації є основою глобалізації, її головною рушійною силою, несучою конструкцією всієї сучасної міжнародної економіки. Для ТНК зарубіжна діяльність має не менш, а найчастіше і більш важливе значення, ніж внутрішні операції. З другого боку, фармацевтична індустрія — це глобальний бізнес, в якому значний обсяг коштів вкладають у дослідження та розробки. Крім того, фармацевтичний ринок має низку особливостей, що відрізняють його від ринків інших товарів: різноманітний асортимент препаратів, тривалий цикл розробки, висока наукоємність, нееластичний попит, залежність попиту від епідемій, стихійних лих та інших екстремальних ситуацій.

Отже, особливістю фармацевтичного ринку як частини ринку споживчих товарів і послуг є тенденція до світової глобалізації, основними причинами якої виступають: єдина для всього людства необхідність збереження здоров'я і природне прагнення збільшення тривалості життя; подібність у багатьох різних країнах динаміки і поширеності основних захворювань; пошук найефективніших фармакотерапевтичних засобів; висока вартість розробки і впровадження нових лікарських засобів, що вимагає інтеграції зусиль у міжнародному масштабі; прагнення фармацевтичних компаній якомога більше розширити кордони бізнесу і завоювати більшу частку ринку [8]. Саме великі світові ТНК, підкреслює Д. В. Задахайло, є носіями економічної влади, яка використовується в приватних інтересах домінуючих інвесторів та менеджменту компаній шляхом реалізації відповідних стратегій розвитку таких структур [9, с. 11–12].

Основною причиною об'єднання великих корпорацій у ще більші структури є збільшення ними витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи. Аби компанія могла успішно конкурувати з іншими, їй необхідно випускати на ринок щороку декілька нових оригінальних ліків (брендів), але на створення такого лікарського засобу потрібні до 10 років досліджень та сотні мільйонів доларів на рік. Такі ризиковані і довгострокові проекти потребують фінансування. Отже, об'єднані наукові бюджети провідних фармацевтичних компаній сягають щороку розмірів від 1 до 7 млрд дол. США [8]. Однак постає питання щодо ефективності таких витрат. Так, за інформацією засобів масової інформації, фармацевтична промисловість інвестує 27 млрд дол. щороку в дослідження, але більша їх частина — гонитва за препаратами, які подовжують або полегшують життя споживачів, що й так відносно здорові.

Найпопулярнішими є препарати для відрощування волосся, зменшення імпотенції або боротьби з холестерином, виразкою, депресією, занепокоєністю, алергією, артритом та високим артеріальним тиском [10]. Прикладом цього виступають величезні витрати фармацевтичних компаній на виведення

й оновлення випуску препаратів проти ожиріння, для усунення стресу тощо, тоді як хвороби, характерні для нечисленних груп пацієнтів, часто не можуть залучити інвестиції фармацевтичних компаній для розробки засобів лікування. Дійсно, немає жодних доступних препаратів для лікування більшості з 6 тис. так званих хвороб-сиріт [11]. У той же час, за даними ВООЗ, на розробку лікарських засобів від захворювань, до яких схильні 90 % населення світу, витрачається лише 10 % від щорічних витрат на проведення досліджень у сфері охорони здоров'я [12]. При цьому, наприклад, фармацевтична промисловість США витрачає на маркетинг більше коштів, ніж на розробку нової продукції [13, с. 12].

Крім того, дослідники підраховали, що приблизно третина медичних послуг у заможних країнах, зокрема США, не відіграють жодної ролі в поліпшенні здоров'я пацієнтів. Ураховуючи фрагментарність системи і викривлені стимули, велика кількість ефективних у профілактичному плані медичних послуг витісняється, а ресурси все більше перетягуються на ті послуги, які дають максимальний прибуток, але часто не є доцільними; велика кількість непотрібних медичних послуг надається виключно з метою отримання прибутку, та й адміністративні витрати дуже високі. Унаслідок цього отримується суміш, з одного боку, надмірного лікування, а з другого — недостатнє лікування плюс ескалація витрат [14]. Хоча, якщо бути відвертим, то на 15-му Щорічному європейському конгресі міжнародного товариства фармакоеконічних досліджень та оцінки результатів медичних втручань (International Society for Pharmacoeconomics and Outcomes research — ISPOR), присвяченому темі «Тяжкі часи для рішень в охороні здоров'я в Європі: зміна моделі оцінки медичних технологій, системи референтних цін та інтеграція соціальних переваг», що відбувся у листопаді 2012 р. в Берліні, розглядалися підходи до фармакоеконічної оцінки орфанних (сирітських) лікарських препаратів та обговорювалися можливості більш узгодженої співпраці в процесі оцінки медичних технологій таких препаратів у Європі. Відзначалося, що препарати-сироти відрізняються від звичайних лікарських засобів тим, що вони використовуються для лікування вкрай рідкісних хвороб. Фармацевтичні компанії мають менше фінансових стимулів для розробки препаратів-сиріт, а цільових груп населення занадто мало, аби відшкодувати витрати на створення і впровадження таких препаратів. Виходу таких препаратів на фармацевтичний ринок передують значні зусилля і фінансові витрати, тому для фармацевтичних компаній важливо відшкодувати хоча б частину економічних інвестицій. Високі витрати на препарати-сироти часто спричиняють непривабливе співвідношення витрати/ефективність незалежно від їх ефективності. У той час як вимоги до оцінки медичних технологій для звичайних лікарських засобів є прозорими в багатьох країнах Європи, вимоги до оцінки

медичних технологій для орфанних препаратів так повністю і не були визначені [15].

Проте навіть за таких умов лібералізації держава завжди відігравала важливу роль у розвитку господарства і формуванні ринку. Податки, чеканка грошей і забезпечення грошового обігу, охоронні грамоти купцям, режим вільної торгівлі на ярмарках — усі ці витрати забезпечувала держава. З періоду свого зародження держава виступала головним гарантом приватної власності, яка є основою розвитку товарно-грошових відносин. У період промислового капіталізму держава нерідко являла собою головний ринок для місцевих підприємців. Коли концентрація виробництва і капіталу стала підривати нормальне функціонування ринку, саме державне втручання (антитрестівське законодавство) було покликане захищати конкуренцію і нормалізувати ситуацію [16], хоча активізація на ринку процесів злиття і поглинання відбиває тенденцію до світової глобалізації та розширення кордонів бізнесу.

Глобалізація фармацевтичного ринку характеризується також зростаючою концентрацією капіталу через активізацію та злиття компаній [17, с. 335]. Злиття, які найбільш серйозно вплинули на фармацевтичний ринок: Smithkline Beckman + Beecham = Smithkline Beecham (UK); American Home Products + American Cyanamid = American Home Products (USA); Glaxo + Wellcome = Glaxo Wellcome (UK); Roche + Syntex = Roche (Fr); 2009 — Ciba + Sandor = Novartis (Swiss); Pharmacia (Sweden) + Upjohn (USA) = Pharmacia & Upjohn + Pfizer = Pfizer.

Злиття, яке можна вважати одним із найбільш успішних у галузі, безперечно, — утворення Novartis. У Novartis постійно оновлюється продукція. Те саме характерне й для інших лідерів світової фармації. Наприклад, компанія Eli Lilly (США) завоювала ринок новими продуктами — антидепресантом Prozac та засобом проти шизофренії Zyrhexa. Компанія Merck (Велика Британія) є світовим лідером з виробництва лікарських засобів, що застосовуються при серцево-судинних захворюваннях, найбільшої групи лікарських препаратів. Однак у 2008 р. з'явився новий лідер серед фармацевтичних товарів — Viagra виробництва компанії Pfizer. Вважається, що це є найбільш популярний за обсягами продажу препарат століття [18], хоча його важко вважати дуже необхідним та корисним для лікування хворих.

Показовою також є та визначна роль, яку в усіх без винятку розвинених країнах відіграє експорт інноваційної продукції. Так, останнім часом усе більш актуальним є розподіл країн відповідно до технологічної ознаки. Згідно з цим Дж. Сакс виділив три групи країн: технологічні новатори, технологічні послідовники та технологічні аутсайтери. На жаль, Україна у світі сприймається лише як представник останньої групи, хоча ще у 90-х рр. ХХ ст. вона мала достатньо можливостей стати рівноправним учасником світового товариства

постіндустріальних країн [19]. І дійсно, на сьогодні орієнтація національних виробників тільки на ринок генериків не дає змоги говорити про розробку «проривних інновацій» у фармацевтичній галузі України, які залишаються єдиною можливістю для освоєння ринків розвинених країн [20].

Аналіз показує, що 93 % експорту української фармацевтичної продукції спрямовано до країн СНД, однак імпорт фармацевтичної продукції з цих країн становить лише 4,5 % [21]. У той же час дослідження стану фармацевтичного ринку України дає підстави охарактеризувати його як такий, що потребує подальшого розвитку, залучення інвестицій, реструктуризації та диверсифікації структури експорту за рахунок збільшення в ньому частки наукоємної, високотехнологічної продукції, що відповідає міжнародним стандартам [22]. Не випадково в Державній програмі активізації розвитку економіки на 2013–2014 роки, затвердженій постановою Кабінету Міністрів України від 27 лютого 2013 р. № 187, підкреслено, що в Україні фармацевтичний сектор має значний потенціал для подальшого розвитку. Обсяг реалізованої фармацевтичної продукції на внутрішньому ринку за останні 10 років збільшився у 3,6 разу (з 724,8 млн дол. у 2002 р. до 3,36 млрд дол. у 2011 р.) із середньорічними темпами зростання близько 15 %.

Частка 20 українських фармацевтичних підприємств становить на фармацевтичному ринку України 25,7 % у грошовому і 53,2 % у натуральному вираженні. Як наслідок, завданнями державної політики на 2013–2014 рр. є визначення стратегії розвитку фармацевтичної галузі та реалізація державної політики імпортозаміщення в галузі.

Отже, виправити ситуацію, на нашу думку, можливо лише шляхом застосування спеціальних форм проведення державної політики в суспільне життя. Однак, на погляд, наприклад, В. С. Мілаш, важливими формами проведення державної політики в суспільне життя є економічна політика як засіб відтворення економічного і науково-технічного потенціалу та створення умов для динамічного розвитку суспільного виробництва і правова політика як засіб юридичної легітимації офіційного політичного курсу країни. Державна економічна політика реалізується через застосування окремих відносно установлених комплексів засобів приватноправового та публічно-правового регулювання [23, с. 25, 27].

За прогнозами Pharma Business News, до 2020 р. на світовому ринку можуть залишитися 50 найбільших конгломератів компаній. Аналітики Pricewaterhouse Coopers стверджують, що процеси злиття триватимуть доти, поки не утворяться 5–10 фармацевтичних компаній з потужною науково-дослідною базою [24]. При цьому більшість економічно розвинених країн цілеспрямовано зосереджують свої ресурси (виключно або переважно) у нових наукомістких секторах світової економіки, унаслідок чого вони стають

дедалі більш висококонкурентними, особливо за умов невпинної експансії своїх ТНК. За таких умов серйозною проблемою стає розмивання національного суверенітету. Трансакційний бізнес кидає відкритий виклик суверенним правам урядів, виникає цілий соціальний прошарок космополітичної олігархії, яка ставить себе вище за національні угруповання і не визнає національної ідентичності. Це також «виключені», але вже не через незалежні від них причини, а з власної волі. Однак результат в обох випадках однаковий. Національне суспільство «стискається», його соціокультурний потенціал обмежується, а виграє від цього меншість [16].

Отже, фармацевтичний ринок, безумовно, слід розглядати як об'єкт впливу глобалізації в усіх її проявах. Світова фармацевтична промисловість помітно трансформувалася протягом останнього десятиліття. Інтенсивна глобалізація, ускладнення параметрів, що визначають конкурентоспроможність продуктів та характеризують інтенсивність боротьби компаній за глобальну частку ринку, формують нові можливості для підприємств і разом з тим визначають нові перешкоди. Можна сказати, що глобалізація стала атрибутом сучасної економіки. Найактивнішими суб'єктами та рушіями глобалізації є ТНК. Унаслідок їх впливу міжнародна торгівля все менше відповідає принципам так званої вільної торгівлі, оскільки більшість операцій, особливо на фармацевтичному ринку, проводиться між дочірніми підприємствами міжнародних суб'єктів господарювання [22].

Окремою проблемою, яка діалектично пов'язана з дією принципу поділу економічної влади, є необхідність забезпечення процесу її здорової концентрації в умовах протистояння викликам економічної глобалізації, політичної нестабільності, перманентних інформаційних війн та тенденції поділу світу за критерієм інноваційності економічних систем [5]. Доволі часто фармацевтичні підприємства обирають для себе як перспективний напрям розвитку створення альянсів; підтверджують свою ефективність й операції злиттів та поглинань.

Так, фармацевтична галузь Східної Європи значною мірою захоплена багатонаціональними компаніями, що має неоднозначні наслідки. З одного боку, підприємство у складі мультинаціональної компанії меншою мірою реагує на негативні коливання зовнішнього оточення, а з другого — основна частина прибутків спрямовується в країну локалізації материнського підприємства. Можна перелічити такі характеристики, які визначають особливості роботи фармацевтичних ТНК: вони мають сильні позиції на більшості стратегічних світових фармацевтичних ринків; глобально інтегровані, тому національні особливості не є критично важливими; реалізують гнучкі стратегії закупівель; мають глобальну структуру виробництва; мають глобальну організацію науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт; мають

глобальну організацію маркетингу, яка підтримує сильну ринкову орієнтацію і стратегічну спрямованість на клієнтів.

Можна прогнозувати, підкреслює з цього приводу Н. С. Клунко, що інтенсифікація процесів альянсування у світовій фармацевтичній промисловості призведе до виникнення ще масштабніших фармацевтичних концернів і прискорить тотальну олігополізацію ринку [22].

Однак деякі дослідники, зокрема Є. М. Білоусов, у процесах глобалізації з точки зору кожної окремої держави виокремлюють як позитивні, так і негативні сторони. До негативних він відносить, по-перше, «обслуговування» державними інституціями інтересів міжнародних корпорацій, що на практиці призводить до ослаблення інтересів національного товаровиробника, усунення його із зовнішніх ринків. По-друге, узурпацію економічно розвиненими державами «економічної влади». По-третє, послаблення суверенітету держави шляхом обмеження можливостей щодо вибору видів діяльності на зовнішніх ринках. По-четверте, підвищення вимог нормативних документів міждержавних утворень стосовно національного законодавства певної держави [25].

В Україні прикладом цього є вступ до окремих міжнародних інституцій, зокрема в Систему співробітництва фармацевтичних інспекцій (PIC/S), та запровадження вимог міжнародних стандартів GMP. Вважається, що членство в PIC/S для України є визнанням відповідності вітчизняної регуляторної системи світовим стандартам. Однак відомо, що під гаслами боротьби за якість фармацевтичної продукції завдяки зазначеним крокам в Україні фактично було повністю знищено всі фармацевтичні фабрики, за невеликим винятком, значно зменшилася кількість виробників фармацевтичної продукції. Однак, чи дійсно на сьогодні громадяни України отримують якісну фармацевтичну продукцію, невідомо, особливо в умовах тотальної корупції у сфері державних закупівель, зокрема у сфері охорони здоров'я. Прикладом цього є гучні скандали та окремі наслідки вакцинації населення препаратами сумнівної якості [26].

До позитивних моментів глобалізації з точки зору забезпечення суверенітету певної держави Є. М. Білоусов відносить поліпшення економічної ситуації шляхом залучення інвестицій, банківського капіталу, єдиної грошової валюти, спільних фондів тощо. У цілому аналіз сучасного міждержавного співробітництва дозволяє констатувати, що регуляторні механізми, які склалися в результаті такої співпраці, демонструють різну ефективність залежно від сфери його застосування [25].

І дійсно, важливим засобом створення потужного фармацевтичного виробництва, упровадження передових технологій, розроблення та впровадження антикризових заходів, досягнення стійкого економічного зростання є

інвестиції. У цьому контексті слід зазначити, що саме Конституція України містить низку принципів положень, які мають бути покладені в основу функціонування і розвитку суспільства і держави та їх взаємостосунків, а відповідно і правового регулювання таких суспільних відносин [27]. Правовий господарський порядок, що забезпечує оптимальне поєднання ринкового саморегулювання та державного регулювання, є головним фактором подальшого розвитку власного фармацевтичного виробництва та збереження окремої складової економічної самостійності даної галузі економіки. З цією метою держава встановлює такі основні пріоритети правової політики у сфері господарювання: підтримка пропорційності так званої макроекономічної стабільності; підтримка конкуренції; забезпечення конкурентоспроможності країни як її здатності виробляти товари та надавати послуги, що задовольняють потреби світового ринку; створення сприятливих умов для розвитку підприємництва, інвестиційної діяльності та ін.

Проте сьогодні, на думку О. В. Шевердіної, найбільш актуальною є модернізація саме соціально-економічної сфери. Інструментом цього виступає здійснення низки реформ [28]. Зазначене є дуже важливим у контексті того, що в умовах глобалізації посилюється процес взаємозалежності національних економік.

Висновки. Серед ризиків глобалізації фармацевтичного ринку України необхідно виокремити можливість деіндустріалізації фармацевтичної промисловості; втрату експортного потенціалу фармацевтичної продукції. З другого боку, фармацевтичний ринок України має можливості для взаємовигідного обміну технологіями.

Однак дотримання рівноваги в цьому процесі вимагає створення спеціальних правових режимів господарювання, які встановлюються законодавством та забезпечуються державою, що має на меті за допомогою господарсько-правового інструментарію регламентувати конкретні сфери господарської діяльності на фармацевтичному ринку. Зазначене потребує застосування відповідної державної політики, положення якої мають бути обов'язково трансформовані в засоби її господарсько-правової політики. Отже, господарсько-правову політику держави на фармацевтичному ринку необхідно визначити як функцію та інструмент діяльності держави, які полягають у визначенні змісту, методів та алгоритму її правового впливу на сферу відносин господарювання і реалізуються шляхом установлення такої конфігурації правового господарського порядку, що є суспільно необхідною на конкретному етапі розвитку національної економіки.

Таким чином, спеціальний правовий режим господарювання на фармацевтичному ринку має створювати конкретний ступінь сприятливості або

несприятливості з метою безперешкодної реалізації суб'єктами цього ринку своїх інтересів при виробництві фармацевтичної продукції, здійсненні експортно-імпорتنих операцій, допущенні на вітчизняний фармринок якісної продукції з доведеною ефективністю.

У свою чергу, державна політика на фармацевтичному ринку може передбачати створення власної галузевої системи з особливим порядком організації та здійснення господарської діяльності для забезпечення балансу публічних і приватних інтересів за допомогою встановлення обмежень та/чи заохочень для суб'єктів господарювання, що включає: стимулювання створення та виробництва власної фармацевтичної продукції, у тому числі інноваційної; недопущення на фармацевтичний ринок контрабандної та контрафактної продукції, що передбачає створення системи дієвого державного контролю тощо.

За допомогою спеціального режиму господарювання на фармацевтичному ринку необхідно визначити комплекс регулятивних, охоронних, захисних та інших засобів, що мають забезпечити правове опосередкування діяльності вітчизняних суб'єктів фармацевтичного ринку в умовах глобалізації.

Зазначене потребує підготовки спеціального законодавчого акта про фармацевтичну діяльність, в якому необхідно регламентувати основні принципи державної політики при здійсненні господарської діяльності на фармацевтичному ринку, а саме: державне регулювання відносин у сфері фармацевтичної діяльності; створення умов для економічної конкуренції; наближення вимог державних стандартів на фармацевтичну продукцію, технологій її виробництва, а також засобів вимірювання і методів оцінювання до відповідних стандартів, технологій, засобів та методів, прийнятих у країнах ЄС; економічне стимулювання виробництва лікарських засобів і виробів медичного призначення на території України; науково обґрунтоване державне регулювання цін та тарифів на фармацевтичну продукцію; дотримання єдиних правил, норм та стандартів усіма суб'єктами фармацевтичної діяльності; ліцензування господарської діяльності із виробництва, ввезення та реалізації лікарських засобів як окремої складової фармацевтичної продукції; пріоритетність лікарського забезпечення перед іншими видами фармацевтичної діяльності; гарантоване відшкодування витрат населенню при застосуванні фармацевтичної продукції за призначенням лікаря; використання якісної та з доведеною ефективністю фармацевтичної продукції; забезпечення вільного доступу до інформації про якість фармацевтичної продукції та її ефективність. При цьому державна політика на фармацевтичному ринку повинна спиратися на основні принципи державної інноваційної політики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Герасименко П. Глобалізація як феномен сучасності / П. Герасименко // Екон. правда. – 2012. – 30 квіт.
2. Проект Постанови Верховної Ради України «Стратегії інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2317-17>.
3. Оспіщев В. І. Антиглобалізація і інтеграція з Росією – шлях виходу з кризи / В. І. Оспіщев, В. Є. Лук'янченкова // Актуальні проблеми розвитку галузевої економіки та логістики : матеріали наук.-практ. конф. / М-во охорони здоров'я України ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України ; НФаУ. – Х., 2011. – С. 41–42.
4. Зотова О. О. Рівень життя населення України / О. О. Зотова, О. І. Крикун, В. В. Латік. – К. : Консультант, 2006. – 428 с.
5. Задихайло Д. В. Правовий господарський порядок в Україні: десятирічний досвід конституційно-правового забезпечення / Д. В. Задихайло // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2006. – № 3 (46). – С. 143–153.
6. Пешко А. Процеси глобалізації та їх вплив на національні економіки / А. Пешко // Вісн. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – 2006. – № 2. – С. 133–138.
7. Назаренко О. В. Питання економічної безпеки України / О. В. Назаренко, Н. Б. Решетняк // Актуальні проблеми розвитку галузевої економіки та логістики : матеріали наук.-практ. конф. / М-во охорони здоров'я України ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України ; НФаУ. – Х., 2011. – С. 34–36.
8. Миронишина О. В. Глобалізація фармацевтичної індустрії: наслідки впливу для української економіки / О. В. Миронишина // Вісн. Донец. ун-ту. – 2007. – № 2. – С. 153–168.
9. Задихайло Д. В. Господарсько-правове забезпечення економічної політики держави : монографія / Д. В. Задихайло. – Х. : Юрайт, 2012. – 456 с.
10. Влада ринку і витрати виробництва. Блог одного кібера [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bunyk.wordpress.com/2013/02/16/the-tyranny-of-the-market/>.
11. Вальдфогель Д. Тиранія ринку. Чому ви не завжди можете отримати те, чого хочете / Джоель Вальдфогель ; пер. Б. Егідис. — К. : Темпора, 2011. — 288 с.
12. The 10/90 Report on Health Research, 1999 / Global Forum for Health Research. – Geneva : WHO, 1999. – 174 p.
13. Руководство по надлежащей практике улучшения доступа к лечению путем применения гибких положений Соглашения ТРИПС ВТО в области общественного здравоохранения : публикация Программы развития ООН. – New York, NY 10017, USA. – 78 с.
14. Система охорони здоров'я в США: фіаско комерційного підходу [Електронний ресурс] // Медицина світу. — Режим доступу: <http://msvitu.com/archive/2009/february/article-7.php>.

15. Яковлева Л. В. Оцінка медичних технологій – позиція держав Європейського Союзу / Л. В. Яковлева, О. Я. Міщенко // Рацион. фармакотерапія. – 2013. – № 1. – С. 25–28.
16. Юхименко П. І. Роль держави у розвитку господарства і формування ринку в умовах трансформації та глобалізації економіки / П. І. Юхименко // Історія народного господарства та економічної думки України : зб. наук. пр. Ч. 3. – К., 2009. – 300 с.
17. Соколенко С. І. Глобалізація і економіка України / С. І. Соколенко. – К. : Логос, 1999. – 568 с.
18. Green Daniel. Pharmaceuticals – uniting against a sea of troubles / Daniel Green // FT Survey, 1998, 16 March.
19. Саліхова О. Конкурентоспроможність українських виробників азотних добрив: проблеми та шляхи їх вирішення у процесі приєднання до СОТ / Олена Саліхова, Артем Левада // Економіст. – 2005. – № 5. – С. 55–57.
20. Жилінська О. І. Фармацевтичний ринок: Україна в контексті світових тенденцій / О. І. Жилінська // Теорет. та приклад. питання економіки. – 2012. – Вип. 27, т. 1. – С. 252–259.
21. Марцин В. С. Механізм забезпечення конкурентоспроможності товару та показники її оцінки / В. С. Марцин // Актуал. проблеми економіки. – 2008. – № 1 (79). – С. 35–44.
22. Клунко Н. С. Вплив глобалізаційних процесів на тенденції розвитку світового фармацевтичного ринку / Н. С. Клунко // Економіка. Менеджмент. Підприємництво. – 2012. – № 24 (1). – С. 39–45.
23. Мілаш В. С. Господарське право : курс лекцій : у 2 ч. Ч. 1 / В. С. Мілаш. – Х. : Право, 2008. – 496 с.
24. Курс на глобалізацію // Фармацевт. вестн. – 2004. – № 11 (332). – С. 7–14.
25. Білоусов Є. М. Світовий економічний порядок і право в умовах глобалізації (постановка проблеми) / Є. М. Білоусов // Процеси економічної глобалізації та напрями модернізації правового господарського порядку в Україні : матеріали круглого столу (Харків, 26 квіт. 2012 р.) / Д. В. Задихайло, В. М. Пашков, В. С. Мілаш. – Х. : Юрайт, 2012. — С. 30–34.
26. Генпрокуратура проведе перевірку виконання законодавства Минздравом при закупке вакцин «Фармстандарт-Биолек» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pharma.net.ua/genprokuratura-provedet-proverku-soblyudeniya-zakonodatelstva-minzdravom-pri-zakupke-vaksin-farmstandart-biolek/>.
27. Задихайло Д. В. Мобілізаційна стратегія економічного розвитку в контексті правового господарського порядку: постановка питання / Д. В. Задихайло // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2007. – № 1 (48). – С. 158–168.
28. Шевердіна О. В. Основні напрями модернізації правового господарського порядку в Україні в умовах економічної глобалізації / О. В. Шевердіна // Процеси економічної глобалізації та напрями модернізації правового господарського порядку в Україні : матеріали круглого столу (Харків, 26 квіт. 2012 р.) / Д. В. Задихайло, В. М. Пашков, В. С. Мілаш. – Х. : Юрайт, 2012. – С. 34–37.

ГЛОБАЛИЗАЦІЯ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОГО РЫНКА: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Пашков В. М.

Исследованы вопросы относительно последствий глобализации фармацевтического рынка Украины. Обоснованы пути минимизации рисков последствий процессов глобализации фармацевтического рынка с помощью хозяйственно-правового инструментария.

Ключевые слова: глобализация фармацевтического рынка, экономическая конкуренция, транснациональные корпорации, олигополизация рынка, хозяйственно-правовой инструментарий, специальный режим хозяйствования.

PHARMACEUTICAL MARKET GLOBALIZATION: CHALLENGES AND PROSPECTS

Pashkov V. M.

In article the consequences of globalization pharmaceutical market of Ukraine is analyzed. The ways to minimize the risks of the consequences of globalization processes pharmacy market with the help of economic-legal tools are investigated.

Key words: globalization of the pharmaceutical market, economic competition, multinationals oligopolization market, economic and legal instruments, a special economic regime.

УДК 347.23

САМОЗАХИСТ ЯК ПРАВОВИЙ ЗАСІБ ЗАХИСТУ РЕЧОВИХ ПРАВ

В. Л. Яроцький, доктор юридичних наук, професор,
директор НДІ правознавства, завідувач кафедри цивільного права № 2
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Досліджено самозахист речових прав як правовий засіб захисту цивільних прав та законних інтересів учасників цивільних правовідносин. Основними питаннями, яким приділено увагу, є з'ясування особливостей самозахисту речових прав, специфіки використання конкретних засобів та способів право-